

КОМУНІКАТИВНА СИТУАЦІЯ УТІШАННЯ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ РОДИННОМУ ДИСКУРСІ

Оксана Бровкіна (Суми, Україна)

У статті йдеться про реалізацію стратегії утішання в сучасному англomовному родинному дискурсі з адресантно-адресатною конфігурацією мовців «БАТЬКИ – ДІТИ» та симетричними відносинами інтерактантів, розглядаються прагмалінгвістичні особливості комунікативної ситуації утішання.

Ключові слова: *комунікативна ситуація, родинний дискурс, стратегія, тактика, утішання.*

The article deals with the consolation strategy's realization in the modern English family discourse with the addresser-addressee configuration of the speakers' roles «PARENTS–CHILDREN» and symmetric positions of interlocutors, pragmalinguistic peculiarities of the communicative situation of consolation are described.

Key words: *communicative situation, consolation, family discourse, strategy, tactics.*

Проблеми форм і організації міжособистісної взаємодії в родині перебувають у центрі уваги дослідників у галузях філософії, соціології, психології, мовознавства. У лінгвістиці встановлені окремі характеристики типової сімейної комунікації [2; 3; 8], досліджується специфіка розмовної мови родини [1], рольові, гендерні та вікові аспекти [4; 10], дитячий дискурс та комунікація батьків і дітей [5; 8].

Метою нашої роботи є встановлення тактик мовленнєвого впливу та засобів їх реалізації в комунікативній ситуації утішання у родинному дискурсі відповідно до адресантно-адресатної конфігурації «БАТЬКИ–ДІТИ» та типу симетричних відносин інтерактантів. Об'єктом дослідження виступає англomовний родинний дискурс у ситуації утішання, а предметом статті є структурно-семантичні та прагма-дискурсивні характеристики реалізації

мовленнєвого впливу в ситуації утішання відповідно до симетричного типу відносин батьків та дітей.

Ми розуміємо комунікативну ситуацію утішання як модель взаємодії між членами родини з домінуванням стратегії утішання, що має на меті виведення адресата з глибокої психоемоційної кризи (горе, смуток, страждання), послаблення або подолання його негативного емоційного стану [3, с. 104].

У процесі соціалізації у людини формується певна життєва модель: система стійких значущих стосунків, поведінкові стереотипи, патерни, ієрархія звичних видів діяльності. Життєва модель обов'язково включає репертуар ролей. «Роль – це стійкий шаблон поведінки, що включає в себе дії, думки та почуття людини» [7, с. 12].

Важливим детермінантом рольових відносин є статус – «комплекс постійних соціальних та соціально-демографічних ознак, що характеризують індивіда» [12, с. 15-20]. Соціальний статус – це постійна характеристика індивіда, в той час як роль – характеристика змінна. Роль є динамічним аспектом статусу [9]. Іншими словами, соціальний статус характеризує місце індивіда в соціальній структурі суспільства і визначає вибір індивідом певних мовленнєвих засобів, що відповідають його положенню у суспільстві.

Мовленнєва діяльність людини – це рольова мовленнєва діяльність. Іншими словами, в процесі спілкування мовці є носіями сукупності певних соціальних ролей [11]. Соціальна роль – це форма поведінки людини у суспільстві, яка визначається її положенням у певній соціальній групі (батько, син,...) [9]. У комунікативній ситуації утішання англomовного родинного дискурсу досліджуємо соціальні ролі батьків та дітей в адресантно-адресатній конфігурації «БАТЬКИ – ДІТИ».

«Сімейні ролі – це результат накладання та синкретизму різноманітних ролей (ієрархічних, психологічних, ініціативних), які виконують члени родини, та мають своє мовленнєве вираження в сфері родинної комунікації» [1, с. 38].

Для того, щоб зрозуміти рольове спілкування членів англomовної родини, слід застосувати інтерактивну теорію ролей, «згідно з якою зразки поведінки, з

чого складаються ролі, з'являються першочергово та періодично з динаміки інтеракції, і що причиною виникнення статусів та позицій є необхідність розподілити ролі в соціально-організаційних межах» [2, с. 48].

Розподіл ролей серед членів родини ми розглядаємо з позиції симетричних / асиметричних відносин мовців задля більш глибокого дослідження лінгвістичних особливостей спілкування між членами англomовної родини. Відносини симетрії чи асиметрії викликані ситуативно-психологічними факторами. Під **симетричними** відносинами розуміємо стосунки між комунікантами-членами англomовної родини, які передбачають статусно-рольову рівність [3, с. 46].

В ситуаціях симетричних відносин батьків та дітей стратегія утішання втілюється тактиками догодження та значущості.

Основними структурно-семантичними типами висловлень при здійсненні стратегії утішання (вибірка 515 дискурсивних фрагментів) є:

1) імперативні конструкції із заперечними частками (19%):

(1) Mother: *'I don't want you to spend your money on me, anyway.'*

Daughter: *'Oh, Mother, don't be so diffident. A present's a present, don't quibble about accepting it' (M. Dickens).*

Спілкування мовців (матері та дорослої доньки, що мають позицію ПАРТНЕРІВ), в якому комунікант-мати хотіла б поїхати з адресантом до магазину та купити собі сукню, є прикладом комунікативної ситуації утішання. Використання негативної частки «*not*» в репліках мовця-матері говорить про категоричне заперечення пропозиції доньки. Загалом «партнер по мовленнєвому спілкуванню виконує пасивну функцію; він – об'єкт, який сприймає вплив з боку адресанта» [6, с. 24]. Адресант-донька у спілкуванні вживає тактику догодження з метою утішити адресата, що виражається імперативними конструкціями із заперечними частками «*don't be so diffident*», «*don't quibble about accepting it*»;

2) питальні конструкції (23%):

(2) Daughter: *'I don't see when I'll be able to get to town,' Miriam told Louise. 'Why don't you go up by train one day and get a dress on my account somewhere?'*

Mother: *'I couldn't do that. I wouldn't know what to spend.' (M. Dickens).*

У дискурсивному фрагменті, який ілюструє спілкування мовців-ПАРТНЕРІВ, матері та доньки, вживається догодження як тактика утішання. Адресант-донька використовує питальне речення прямої спонукальності зі значенням наказовості «*why don't you take her away for a weekend?*» з метою заспокоїти та втішити матір;

3) стверджувальні оцінні конструкції (58%):

А) конструкції «*what a / an Adjective + Noun*»:

Стратегія утішання реалізується за допомогою тактики значущості. Засобами втілення поданої тактики є використання конструкції «*what a / an Adjective + Noun*» та позитивно забарвлених епітетів, що мають вплинути на комуніканта. Мати втішає доньку та каже їй, що в неї гарний чоловік (саме використання оцінних прикметників «*fine*», «*good*» є експліцитним вербальним проявом утішання).

(3) Mother: *'He has a fine mind,' she told Miriam.*

Miriam, who I not care to discuss Arthur, or any of the things that mattered most in her life, would say: 'I suppose so,' and change the subject before Louise could go on to: 'I hope you appreciate what a good husband you have...' (M. Dickens);

Б) конструкції з емоційно забарвленими прикметниками:

Тактика значущості у дискурсі родинного спілкування використовується з метою підкреслення важливості адресата чи його дій для родини або суспільства загалом.

Дискурсивний фрагмент, який ілюструє спілкування між донькою та матір'ю, в якому адресант заспокоює доньку, говорячи, що її робота на радіо приносить задоволення та втіху людям.

(4) Mother: *'But just think, darling,' Louise said. 'A theatre audience is so small, compared to the thousands of people who hear you on the air. Your voice goes into homes all over the country'*

Daughter: *'As background music to conversation, or the sewing machine.'*

Mother: *'But think of all the sick people,' Louise said sentimentally, 'and the lonely ones, to whom you bring so much pleasure.'*

Daughter: *'Oh, Mother,' Eva said, 'don't drool. I'm not in this game for charity.'*

Mother: *'You always pretend to be so tough, dear,' Louise said. 'I can't think why. You don't know how many fans you have. Only this morning the grocer told me he heard your play last night, and how wonderful you were' (M. Dickens).*

Мовець утішає адресата за допомогою ласкаво-пестливих звертань «*darling*», «*dear*» та вказує на значимість дій останнього у фразях «*thousands of people...hear you on the air*», «*Your voice goes into homes all over the country*». Тактика несприйняття з боку доньки, що експлікується «*As background music to conversation, or the sewing machine*», не змінює тактики адресанта-матері, яка продовжує реалізувати її у репліках з використанням прикметників «*think of all the sick people and the lonely ones, to whom you bring so much pleasure*», «*you don't know how many fans you have*», «*how wonderful you were*»;

В) сполучення дієслова з прислівником:

(5) Mother: *'You look very pretty, dear,' she said, hoping that the lie would form the basis to a truth (D. Pearson).*

У прикладі 5 адресант використовує тактику значущості, що дає змогу коригувати ступінь впливу, створювати такий образ реальності, в якому головне не реальність, а те, як її хочуть показати, як організують те, що в ній треба побачити.

Мовець-ПАРТНЕР лестить адресатові-доньці в день весілля, щоб реалізувати стратегію утішання, робить їй комплімент, що експлікується сполученням дієслова з прислівником – «*you look very pretty*», та звертається за допомогою ласкаво-пестливого слова «*dear*». Маніпуляція полягає в тому, що

адресант хоче підбадьорити та утішити свою дитину, добре розуміючи, що вона зовсім некрасива.

Отже, стратегія утішання в ситуаціях симетричних партнерських відносин батьків та дітей реалізується тактиками значущості та догоджання.

Структурно-семантичними типами висловлень є стверджувальні оцінні конструкції (конструкції «*what a / an Adjective + Noun*», конструкції з емоційно забарвленими прикметниками, сполучення дієслова з прислівником), імперативні та питальні конструкції.

Перспективою дослідження можна назвати вивчення інших комунікативних ситуацій в англomовному родинному дискурсі.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Байкулова А.Н. Речевое общение в семье : дис. ... кандидата филол. наук : 10.02.01 / А.Н. Байкулова. – Саратов, 2006. – 290 с.
2. Бігарі А.А. Дискурс сучасної англomовної сім'ї : дис. ... кандидата филол. наук : 10.02.04 / Адріана Андріївна Бігарі. – К., 2006. – 225 с.
3. Бровкіна О.В. Стратегії англomовного родинного дискурсу в ситуаціях відвертого спілкування, утішання, непорозуміння : дис. ... кандидата филол. наук : 10.02.04 / Оксана Володимирівна Бровкіна. – Суми, 2014. – 229 с.
4. Галапчук О.М. Вікова диференціація стратегій і тактик дискурсу в сучасній англійській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. филол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / Олена Михайлівна Галапчук. – Луцьк, 2000. – 18 с.
5. Гусева Г.Г. Комічний дискурс мовної особистості дитини в сучасному лінгвокультурному просторі Великої Британії і США: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. филол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / Г.Г. Гусева. – Харків, 2013. – 20 с.
6. Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / О.С. Иссерс. – М. : Ком книга, 2006. – 228 с.

7. Карасик В.И. Язык социального статуса / В.И. Карасик. – М. : Институт языкознания АН СССР, Волгоградский педагогический институт, 1991. – 495 с.

8. Козлова В.В. Реалізація виховного впливу в англomовному парентальному дискурсі: структурно-семантичний та прагматичний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / В.В. Козлова. – Харків, 2012. – 20 с.

9. Крысин Л.П. Речевое общение и социальные роли говорящих / Л.П. Крысин // Социально-лингвистические исследования. – М. : Наука, 1976. – С. 42-52.

10. Семенюк А.А. Гендерні та вікові особливості кооперативної мовленнєвої поведінки в сімейному дискурсі (на матеріалі сучасної англійської мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / А.А. Семенюк. – Донецьк, 2007. – 22с.

11. Тарасов Е.Ф. Речевое воздействие как проблема речевого общения / Е.Ф. Тарасов // Речевое воздействие в сфере массовой коммуникации / отв. ред. Ф.М. Березин, Е.Ф. Тарасов. – М : Наука, 1990. – С. 3–14.

12. Швейцер А.Д. Введение в социолингвистику / А.Д. Швейцер, Л.Б. Никольский. – М. : Высшая школа, 1978. – 216 с.

ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ

1. Dickens Monica The Winds of Heaven / M. Dickens. – London : Penguin Books, 1977.– 240 p.

2. Pearson Diane The Marigold Field / D. Pearson. – London : Corgi Books, 1982. – 320p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Оксана Бровкіна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри германської філології Сумського державного університету.

Наукові інтереси: дискурсологія, прагмалінгвістика, перекладознавство.

Бровкіна, О.В. Комунікативна ситуація утішання в сучасному англomовному родинному дискурсі [Текст] / О.В. Бровкіна // Наукові записки. – Випуск 145. – Серія: Філологічні науки. – Кіровоград : Видавець Лисенко В.Ф., 2016. – С. 222-225.